

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті подано методичний аспект підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю до організації виробничого навчання учнів ПТНЗ. Визначено зміст функцій професійної діяльності педагогів професійного навчання та особливості виробничого навчання учнів ПТНЗ. Проблема підготовки майбутніх педагогів професійного навчання розглянута з позиції оновлення змісту освіти та навчання.

Ключові слова: педагог професійного навчання, виробниче навчання, кваліфікований робітник, професійна підготовка.

В статье подан методический аспект подготовки будущих педагогов профессионального обучения строительного профиля к организации производственного обучения учеников ПТУЗов. Определено содержание функций профессиональной деятельности педагогов профессионального обучения и особенности производственного обучения учеников ПТУЗов. Проблема подготовки будущих педагогов профессионального обучения строительного профиля рассмотрена с позиции обновления содержания образования и обучения.

Ключевые слова: педагог профессионального обучения, профессиональное обучение, квалифицированный рабочий, профессиональная подготовка.

Methodical aspect of future building type vocational education tutors training to industrial training organization of vocational school students are considered in the article. The functions content of vocational education tutors professional activity and peculiarities of vocational school students industrial training are defined. The training problem of future vocational education tutors is considered from the point of education and training content renovation.

Keywords: vocational education tutors, industrial training, skilled worker, professional training.

Meta: обґрунтувати методичні засади підготовки педагогів професійного на-

вчання будівельного профілю до організації виробничого навчання учнів ПТНЗ.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Динамічні глобалізаційні та інтеграційні процеси в суспільстві, орієнтація соціально-економічних систем на міжнародний простір та перетворення ринкових відносин викликали потребу в конкурентоздатних кваліфікованих робітничих кадрах, зокрема для будівельної галузі. Водночас необхідність рівноваги між запитом суспільства, рівнем професіоналізму педагогічних працівників і якістю підготовки кваліфікованих робітничих кадрів актуалізує потребу в компетентних педагогах професійного навчання будівельного профілю, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності.

Педагог професійного навчання є професійно-педагогічним працівником установи професійної освіти. Він виконує функції професійного навчання і виховання учнів, забезпечує виконання вимог Державного стандарту професійно-технічної освіти, навчального плану, програми виробничого навчання, безпосередньо відповідає за рівень професійної підготовки, дотримання норм і правил безпечного здійснення роботи учнями.

Ґрунтуючись на вимогах до випускника вищого навчального закладу за напрямом підготовки 6.010104 "Професійна освіта (за профілем)", загальній логіці підготовки фахівця інженерно-педагогічного профілю і наявній практиці передових систем освіти, можна стверджувати, що чинниками, які визначають якість процесу професійної підготовки у вищому навчальному закладі, є сформовані професійні знання, уміння, навички й особистісні якості майбутніх педагогів професійного навчання.

Професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю здійснюється згідно з Галузевими стандартами вищої освіти (освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою), у яких відображено функції й завдання, що необхідно вирішувати майбутнім фахів-

цям у виробничій і педагогічній галузях, уміння, змістові модулі, компетентності випускника та засоби діагностики.

Психолого-педагогічний складник стандарту щодо підготовки бакалаврів за напрямом 6.010104 "Професійна освіта. Будівництво" передбачає готовність випускників реалізовувати надалі у професійно-педагогічній діяльності проєктувальну, організаційну, технологічну та виховну функції.

Проєктувальна функція представлена такими типовими завданнями: проєктуванням функціонування педагогічної системи; психологічним аналізом змісту структури професійної діяльності педагога професійного навчання; психодіагностикою професійно важливих якостей особистості педагога професійного навчання; проєктуванням навчально-планувальної документації; аналізом професійної діяльності кваліфікованого робітника з метою формування змісту освіти; плануванням навчально-виховного процесу в ПТНЗ; проєктуванням змісту професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, виховних заходів; аналізом і діагностикою стану процесу підготовки; розробкою педагогічних технологій; розробкою засобів діагностики результатів навчально-виховного та навчально-виробничого процесу.

Організаційна функція передбачає формування особистості навчальної поведінки; організацію навчальної діяльності учнів; рішення завдань організації виховного процесу; управління навчально-виховним та навчально-виробничим процесом у ПТНЗ.

Технологічна функція представлена такими типовими завданнями: поясненням соціальної значимості професії; застосуванням тестових методик – особистісних тестів, інтелектуальних тестів, професійних тестів; здійсненням навчально-виробничого процесу в ПТНЗ; здійсненням навчально-виховного процесу в ПТНЗ; контролем і корекцією результатів підготовки в ПТНЗ.

Виховна функція представлена завданням налагодження вертикальних і горизонтальних стосунків у навчально-пе-

дагогічних та учнівських колективах [2].

Професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю до реалізації таких виробничих функцій у професійно-педагогічній діяльності здійснюється через зміст освіти і навчання, які потребують суттєвого оновлення.

Виокремлення не вирішених раніше частин проблеми. В останніх публікаціях з проблеми підготовки педагогів професійного навчання дослідження знаходимо науково-обґрунтований опис професійної, методичної, комунікативної компетентностей, аналіз їх компонентів, проте характеристики особливостей професійної підготовки до організації виробничого навчання кваліфікованих робітників будівельного профілю не надано уваги.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні методичних основ професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю до організації виробничого навчання учнів ПТНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зміст освіти – це чітко окреслене коло знань, умінь, навичок і компетентцій, якими людина оволодіває шляхом навчання в навчальному закладі або самостійно. Він містить систему наукових знань про природу, суспільство, людське мислення й культуру, систему практичних умінь і навичок, необхідних для життєдіяльності людини [Ошибки! Источник ссылки не найден, с. 233–242].

Коли йдеться про зміст освіти і навчання, які лежать в основі професійної підготовки, то мається на увазі його орієнтація на формування професійної та загальної культури фахівців у широкому розумінні.

Необхідність змін змісту сучасної освіти і навчання ілюструють слова академіка В. Кременя: "Потребує зміни сам зміст навчання. Треба чіткіше та однозначніше визначити фундаментальні знання в різних сферах вивчення людини і світу, сепарувати їх від надмірної інформаційної складової, що має виконувати роль ілюстративного супроводження пізнавального процесу. З урахуванням людиноцентристських тенденцій треба, не зменшуючи можливості пізнання природи і світу, надати більшу можливість для пізнання людини, її психофізіологічних та життєдіяльнісних особливостей, для індивідуального самопізнання. Необхідно також відпрацювати механізм систематичного оновлення змісту навчання відповідно до розвитку науки та набуття людством нових знань. Зміст навчання має відображати все багатство раціональних знань людства, зокрема в духовній сфері" [3, 244].

У свою чергу, система інженерно-пе-

дагогічної освіти унікальна за своєю суттю, і сама її природа дає можливість сформувати такого гармонійно розвиненого педагога професійного навчання будівельного профілю, який поєднує в собі інженерні та педагогічні вміння, пов'язані зі здатністю розв'язувати технічні завдання, системно мислити, проектувати й конструювати технічні системи, орієнтуватись у питаннях економіки, охорони праці в будівельній галузі, уміння працювати з людьми, організовувати навчальний процес у професійному навчальному закладі, виховувати молодь, бути керівником тощо.

Інженерно-педагогічна освіта створена на межі інженерної та педагогічної освіти. Це не механічне поєднання двох видів освіти, а якісно новий вид знань, що характеризується взаємопроникненням однієї галузі знань в іншу, тісною та раціональною інтеграцією психолого-педагогічного й інженерно-технічного компонентів у підготовці педагога професійного навчання будівельного профілю.

Як зазначає Л. Сушенцева, "планомірно організована діяльність викладачів теоретичних дисциплін, майстрів виробничого навчання і учнів спрямована на забезпечення оволодіння учнями професійними знаннями, вміннями і навичками, вміннями самостійно аналізувати виробничі ситуації і знаходити способи їх вирішення, а також на розвиток розумових і фізичних здібностей учнів" [8, 323].

За характером виконуваних професійних функцій педагогом професійного навчання ця спеціальність належить до педагогічної, предметною ж основою її є інженерна і виробничо-технологічна підготовка, що виступає засобом навчання і виховання. У цьому випадку технічні та педагогічні знання утворюють цілісну систему знань і вмінь.

Так, аналіз змісту освіти майбутніх педагогів професійного навчання свідчить, що співвідношення нормативних фахових і психолого-педагогічних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки становить 67% та 33% відповідно [7].

Загальний обсяг нормативних дисциплін циклу психолого-педагогічної підготовки складає близько 40 кредитів. Серед них найбільша кількість годин присвячена вивченню загальної психології, вікової та педагогічної, психології праці, теорії та методики виховної роботи, методики професійного навчання та іншого.

Водночас серед фахових дисциплін, які опановують студенти, найбільше кредитів відводиться виробничому навчанню (близько 16). Уже на перших курсах під час вивчення цієї дисципліни у них формуються ті вміння й навички (професійні компетенції), якими повинен во-

лодіти майбутній педагог професійного навчання будівельного профілю для того, щоб під час професійно-педагогічної діяльності сформувати професійно компетентного кваліфікованого робітника.

У контексті проблематики дослідження визначаємо, що для успішної професійної діяльності майбутні будівельники повинні знати не тільки особливості своєї галузі, а й володіти професійними вміннями і навичками, які формуються у процесі виробничого навчання та практики у ПТНЗ.

Виробниче навчання (у майстерні та на виробництві), виробнича, переддипломна (передвипускна) практика проводяться у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, у навчально-виробничих підрозділах, а також на робочих місцях на виробництві за такими формами: уроки виробничого навчання в навчальних майстернях; уроки виробничого навчання на виробництві; виробнича практика на робочих місцях на виробництві; переддипломна (передвипускна) практика на виробництві; інші форми професійно-практичної підготовки.

Саме тому важливого значення у практичній підготовці педагогів професійного навчання будівельного профілю надають формуванню здатності організовувати виробниче навчання учнів ПТНЗ.

Задля вироблення в майбутніх педагогів професійного навчання інженерно-педагогічних здатностей, а також з метою узагальнення, систематизації, поглиблення знань зі спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін у змісті курсу "Методика професійного навчання" пропонуємо передбачити змістовний модуль "Сучасний урок виробничого навчання в ПТНЗ". Його опанування сприятиме формуванню в майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю здатностей аналізувати професійну діяльність кваліфікованого робітника; аналізувати й діагностувати стан виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах; проектувати зміст навчання; створювати методичні розробки планів-конспектів занять виробничого навчання; використовувати педагогічні технології; організовувати навчальну діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів із засвоєння теоретичних знань і практичних умінь.

Вивчення майбутніми педагогами професійного навчання змістовного модуля сприятиме забезпеченню розуміння сутності та змісту педагогічної діяльності, а також усвідомленню механізму трансформування технічного знання в методику професійного навчання на рівні професії, предмета й теми.

Після опанування модуля майбутній педагог професійного навчання будівель-

ного профілю повинен уміти: аналізувати нормативно-правові документи, у яких відображений зміст освіти підготовки кваліфікованих робітників; виокремлювати дидактичні принципи і системи побудови програм, основні знання, уміння й навички учнів, які формуються під час виробничого навчання; складати календарно-тематичний план з виробничого навчання; добирати оптимальні методи навчання відповідно до завдань уроку; здійснювати мотивацію навчальної діяльності учнів; створювати методичні розробки планів-конспектів уроків виробничого навчання; розробляти інструкційні, технологічні картки; проводити уроки виробничого навчання за традиційною структурою; проводити нетрадиційні уроки виробничого навчання.

Оскільки будь-яка професійна підготовка кваліфікованих робітників неможлива без застосування засобів навчання, у зміст модуля "Сучасний урок виробничого навчання в ПТНЗ" рекомендуємо ввести тему "Методика вибору та розробки засобів навчання". Під час такого практичного заняття доцільно провести захист проєктів із розроблення студентами сучасних електронних засобів навчання й інструкційно-технологічної документації для учнів ПТНЗ будівельного профілю.

Активізацію та узагальнення знань про методи професійного навчання, їх класифікацію, формування умінь добирати оптимальні методи навчання відповідно до завдань уроку забезпечує тема "Методика добору методів і прийомів виробничого навчання". На цьому занятті студенти розробляють міні-проєкт зі складання завдань для заняття, яке ґрунтувалося б на використанні учнями ПТНЗ когнітивних, креативних методів навчання; методів організації навчання. Також доцільно запропонувати почати збір матеріалів для застосування прийому "Дивуй!" Це, вважаємо, сприятиме розширенню в майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю арсеналу методичних прийомів для зацікавлення учнів ПТНЗ під час проведення уроків виробничого навчання та педагогічної практики в умовах ПТНЗ.

У ході практичного заняття з теми "Методика здійснення мотивації пізнавальної діяльності учнів" студенти мають запропонувати вступну, поточну і заключну мотивації до 3–4 тем занять з виробничого навчання. При цьому їм слід урахувати рівень готовності учнів до сприйняття нового матеріалу, його складність, важливість та інше.

Уже на цьому занятті варто починати відпрацювання фрагментів занять виробничого навчання в аудиторії. З цієї метою студентам необхідно запропонувати

2–3 варіанти реалізації прийому "входження в урок", обравши з Державного стандарту професійно-технічної освіти підготовки кваліфікованих робітників будівельного профілю певну тему.

Узагальнення знань про форми організації професійного навчання, типи та структуру уроків виробничого навчання й формування умінь розробляти план-конспект уроку виробничого навчання (за програмою) відбувається під час вивчення майбутніми педагогами професійного навчання будівельного профілю теми "Методика розробки плану-конспекту уроку виробничого навчання (за програмою)".

Студентам пропонується уявити, що вони присутні на засіданні Школи молодого педагога професійного навчання в ПТНЗ. Студент виступає перед усією аудиторією в ролі педагога професійного навчання, який презентує колегам за допомогою різних засобів власну методику проведення заняття. Основним завданням майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю є словесний опис методики роботи з учнями на занятті, тому доцільно охарактеризувати кожен етап уроку й пояснити, чому було обрано той чи той прийом і метод навчання. Інші студенти групи в цей час виконують роль колег, присутніх на засіданні Школи молодого педагога професійного навчання.

Проведення занять із теми "Методика проведення та аналізу уроку виробничого навчання" рекомендуємо організувати у формі ділової гри "Урок виробничого навчання в ПТНЗ". Студентам пропонується уявити, що вони – учні, присутні на занятті в ПТНЗ. Одного зі студентів запрошують виступити перед усією аудиторією в ролі педагога професійного навчання будівельного профілю, який проводить урок виробничого навчання. Інші студенти групи в цей час виступають як учні – майбутні кваліфіковані робітники будівельного профілю, і як колеги, присутні на занятті в молодого педагога професійного навчання будівельного профілю.

Після проведеного фрагменту заняття відбувається обговорення ефективності запропонованої методики. Такі заняття наближають молодь до реальних умов навчально-виробничого процесу підготовки кваліфікованих робітників будівельного профілю й позитивно впливають на їх майбутню професійну адаптацію.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зазначимо, що оновлення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю забезпечить успішне формування професійної готовності до

організації виробничого навчання учнів ПТНЗ. Подальшого дослідження потребує структурно-функціональний аналіз змісту фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю, який дозволить виявити її основні характеристики, методики та технології реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко О. Е. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу : монографія / Олена Едуардівна Коваленко, Наталія Олександрівна Брюханова, Оксана Олександрівна Мельниченко. – Харків : УПА, 2007. – 162 с.
2. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 31.07.2008 № 1/9-484 головам робочих груп МОН України з розроблення галузевих стандартів вищої освіти та головам науково-методичних комісій МОН України. – Режим доступу: elib.crimea.edu/zakon/list484.pdf. – 73 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
4. Михнюк М. Організація курсового професійно-технічного навчання за модульними технологіями з професій будівельного профілю / М. Михнюк // Професійно-технічна освіта. – 2006. – № 1. – С. 26–29.
5. Сулима Т. С. Галузеві стандарти вищої освіти нового покоління – запорука підготовки професійно компетентного фахівця / Т. С. Сулима // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 2012. – № 35. – С. 394–402.
6. Сулима Т. С. Модель формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю / Т. С. Сулима // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія № 5 "Педагогічні науки: реалії та перспективи". – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 39. – С. 210–215.
7. Сулима Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сулима Тетяна Сергіївна. – К., 2014. – 235 с.
8. Сушенцева Л. Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Лілія Леонідівна Сушенцева. – К., 2012. – 469 с.